

Ulusal Dillerin Korunması ve Gelişmesi için Bir Araç: İnternet

Prof. Dr. Aydın Köksal

T. Bilişim Derneği Onursal Başkanı
Dil Derneği Kurucu Üyesi
Eski TDK Terim Kolu Başkanı

Sayın Başkan, Sayın Konuklar, Değerli Meslektaşlarım,

Türkiye’de İnternet hizmetinin 12 Nisan 1993’te başlatılmasının onuncu yılındayız. Beş yıldır sivil toplum örgütlerimiz ve basın-yayın kuruluşlarımızca “İnternet haftası” kutlanıyor, Nisanın bu iki haftasında toplantılar yapılıyor. TDK’nın da, İnternet’in Türkçe üzerindeki etkilerini değerlendirmek üzere düzenlediği bu açık oturuma, Türkiye Bilişim Derneği (TBD) adına katılmak üzere bir konuşmacıyı çağırmış olmasından dolayı teşekkür ederim. Böylece ben bu toplantıya, meslek örgütümüzce görevlendirildiğim için TBD adına katılmaktayım.

1932’de Atatürk’ün dil devrimi atılımında bir dernek olarak kurduğu, 12 Eylül 1980 sonrasında 1982 Anayasası gereği devletleştirilerek, 1983’ten beri bir “devlet dairesi” olan “Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Kurumu”nun eşliğinde, demin birden bire, eski TDK yönetim kurulu üyesi ve derneğin son terim kolu başkanı olarak, tam yirmi yıldır bu kapıdan içeri hiç girmediğimi duyumsadım. Atatürkçü isek, onun yaptığı sözde yanlışları düzeltmek(!) yerine, onun söylediği, savunduğu ilkeleri ve yaptıklarını benimsememiz gerekir. Özlemimiz odur ki, Atatürk’ün kalıtıyla destekleyerek kurduğu Türk Dil Kurumu, gerekli anayasal ve yasal düzeltmeler yapılarak Atatürk’ün bize bıraktığı “dernek” kimliğine yeniden kavuşturulsun; hükümetlerin Atatürkçü olan ya da olmayan yeğlemelerine bağımlı bir “devlet dairesi” durumundan kurtulsun.

Şimdi gelelim konumuza: İnternet Türkçeye zarar mı veriyor? Bizim görüşümüz, İnternet’in, ulusal dillerin ve ekinlerin korunması için kullanılabilecek bir araç olduğu doğrudur.

“Bilişim, özellikle İnternet, dillerin ve kültürlerin tekdüzeleşmesinin mi, yoksa çeşitliliğinin korunmasının mı aracıdır” sorusu yalnızca biz Türklerin değil, Fransızlar, İspanyollar, Ruslar, Çinliler ve Japonlar başta olmak üzere, küreselleşmenin “bir tür Amerikalılaştırma” biçiminde yorumlanmasından kaygı duyan bütün uluslar için tartışma konusu olagelmıştır. Bırakın hiçbir dilbilgisel ayrışıklık içermeyen ve yeryüzünün en düzgün yapılı dili olan Türkçeyi, tek heceli sözcüklerden oluşan, hiçbir çekim eki bulunmayan, üstelik, sesleri değil anlamları gösteren *kavramçiziler*’den oluşan, *ayrışık* yapıdaki Çincenin, abecesel yazı kullanan diller karşısında, “doğal dil işleme” ya da “bilişimsel dilbilim” bakımından üstünlüğü bile tartışılmıştır.^[1]

Kanımcı, soru 2 düzeyde irdelenebilir: ulusal düzeyde, her yurttaşın ve sivil toplumun Devlet karşısındaki özgürlükleri; uluslararası düzeyde, her ulusun dil/ekin çeşitliliğini ABD ve çokuluslu ortaklıklar karşısında koruma hakkı. “Küreselleşmeyi insancılaştırmamız gerekiyor.”

Daha 1978’de Fransa Cumhurbaşkanı’na sunulan *Bilişim Toplumunun Oluşturulması* raporundan 2 saptama: (1) Fransa yeni ve ağır (teknikbilimsel) meydan okumalara doğru yanıt bulmazsa, kendi alinyazısına egemen olma yeteneğini yitirecektir; (2) Bilişim/toplum bağlamında, çağdaş uygarlıklar arasında oluşan dengenin en önemli birleşeni,

iyi-kötü etkileriyle, *bilişim*'dir. Bilişimin her yurttaşın hizmetinde olması ve uluslararası işbirliği çerçevesinde gelişmesi gereklidir; kişisel verilere erişim, herkesin hakkıdır.

İnternet'in bugün web-tabanlı kamusal bilişim dizgeleri üzerinde, bize ve katımlı demokrasinin saydamlık ilkesini benimseyen herkese bu olanağı sunduğu açıktır.

Biz de, Fransızlar gibi Cumhurbaşkanı düzeyinde olmasa da, sivil toplum düzeyinde bilişim konusunun önemini erken kavrayan uluslardan biriyiz. Türkiye Bilişim Derneği (1971), bilgisayar kullanımının doğru ve bilinçli bir çizgide yaygınlaştırılması, bilişim toplumu altyapısının hazırlanması doğrultusunda bir toplumsal değişim etmeni olmuştur. Böylece 2.500 Türkçe bilişim terimi türetilmiş; bilgisayar mühendisliği öğretimi başlatılmış; kamusal/özel kuruluşlarda bilişim dizgeleri gerçekleştirilmiştir.

Bugün İnternet hizmetinden yararlanan yurttaşlarımızın sayısı, ekonomik bunalım ortamında yavaş da olsa, artmakta. Ancak bu gelişmeyle birlikte, şu sorunun tartışılmaya başlandığını da görüyoruz: İnternet Türk diline zarar mı veriyor, yarar mı sağlıyor?

Birçoklarımız İnternet üzerinde yalnızca İngilizce harfleri kullanarak yazıyor Türkçeyi... ş'den ğ'den öğrendiğini söyleyen gençler de yetiştirmeyi başarıyoruz, hem de İngilizce öğretim yapılan en "iyi" üniversitelerimizde.

İnternet'te bugün isteyen herkes istediği Türkçe metni, i, ç, ğ, ş gibi Türkçeye özgü bütün harfleri ve *kâr* sözcüğündeki inceltme imi gibi özel işaretler de içeride, en güzel ve doğru bir biçimde gönderebilir, dünyanın herhangi bir yerinde Türkçe bir metni ekranında okumak isteyen herhangi bir kişi de, bu metne erişip okuyabilir. Bunun için üşenmemesi, kişisel bilgisayarına Türkçe kullanmak istediğini belirten yazılım kodunu başlangıçta bir kez yüklemesi ve metni, kendisi doğru okuyup yazması gerekir. Bunu yapmaya üşenen ya da Türkçe harfleri taşınması gereksiz bir yük gibi gören, belki de Türk olmaktan utanan, sıkılan, giderek pişman olan kimi yurttaşlarımızın, dilimizi bozup yozlaştıran her türlü soysuz davranışa sürüklenmesi, bunun da suçunu haksız yere yeni teknikbilime yüklemesi büyük bir şaşırtmacadır.

Bu konuyu, Türk ulusunun çok değerli gençlerine niteliksiz ve ezberci bir eğitim vermemize yol açan ve onların kişisel yaratıcılıklarını engelleyen, kişiliklerini onulmaz biçimde yaralayan çok büyük bir sorunumuza, **Türkiye'nin büyük yanlısı olan yabancı dille öğretim** sorununa bağlamak isterim. Türk dilinin yetersizliğine, Türk ulusunun geriliğine, Türklerin uygarlıktan ve bilimden yoksun olduklarına bu yolla inanmaya başlayan gençlerimiz, Türkçe abecenin ğ ya da ş harfini neden sevsinler ki? Bahaneyi bulmuşken tabii kullanmazlar! Bu onların kişisel seçimidir. Ama, gençleri bu olumsuz çizgiye sürükleyen, Türkiye'yi yönetenlerin kurdukları yanlışlarla dolu ve niteliksiz eğitim düzenimizdir.

Yapmamız Gereken

Teknolojinin gelişmesi, insanoğluna, başka bir deyişle kişilere ve toplumlara, uzun dönemde her zaman ve her yerde yarar sağlamıştır. Uygarlık böyle gelişmiş, yaşamımızın niteliği de böyle yükselmiştir.

Bununla birlikte, yeni teknikbilime, bunun getirdiği değişime, gelişmeye ayak uyduramayan yeteneksiz, bilinçsiz, ilkesiz, başka bir deyişle hazırlıksız toplumlar da kimi zaman, teknikbilimsel gelişme karşısında zarara uğramış, kimileri tarih sahnesinden bile silinmişlerdir.

Yapmamız gereken, özellikle teknik ve bilimsel çalışmalarımızın öncelikle Türkçe metinler olarak, hakemli Türkçe bilim dergilerimizde yayınlanmasını ve bunların özetleri ve işledikleri konuları gösteren anahtar-sözcükleriyle birlikte, bilimsel konulara göre İnternet üzerinden

ulaşılmalarına olanak veren ulusal bir ‘‘Bilgi Erişim Dizgesi’’nde toplamaktır. 1970’lerde bu konuda gosterdiğimiz abalardan^[2] ne yazık ki 12 Eylül 1980 sonrasında yönetimin İngilizceyi Türkiye’nin her düzeyde yaygın üretim dili olarak benimsemesinden, özellikle de YK’un Türkçe bilimsel yayınları bilimsel yayından bile saymamasından sonra tümüyle vazgeçilmiştir.

Halbuki özsaygısı olan bütün uluslar, kendi bilimsel yayınlarını kendi dillerinde yapmakta, bunlara ilişkin dizin bilgilerinin, ABD’de örgütlenmiş DIALOG, Fransa’da örgütlenmiş PASCAL ya da UNESCO’nun gerçekleştirdiği UNISIST dizgeleri gibi uluslararası bilgi değişimine elverişli bilgi erişim dizgelerinde de yer almalarını sağlayarak, araştırmacılarca erişilmesini sağlamaktadırlar.

İşte İnternet bütün bu ulusal, uluslararası bilimsel bilgi birikim odaklarına, yeryuvarın neresinde olursa olsun, uygarlığı paylaşan herkesin işyerinden ya da evinden ulaşmasını sağlayan bir altyapı sağlamaktadır.

Bu altyapıyı yukarıda belirttiğimiz biçimde kendi dilini, ekinini korumak ve geliştirmek için kullanmak isteyen bütün uluslar için bilişim ve İnternet olağanüstü değerli bir araçtır. Biz küreselleşmeyi, bütün uygar uluslar gibi, böyle anlamalıyız. Küreselleşmeyi, yeryüzündeki bütün ulusları tek bir gücün yönettiği, İngilizcenin tek dil olduğu bir süreç gibi kullanmayı zleyen Amerikalılar gibi yorumlarsak, gelecekte, ulusal sorumluluklarını hiçe sayan ve yalnızca Amerikan dergilerinde İngilizce yayın yapan pek çok bilim adamımızı insanlık Amerikalılar olarak tanıyacaktır.^[3]

Konya’da Farsça yazan Türk Mevlana’yı, UNESCO bir İranlı düşünür olarak saymıyor mu? Türk hekimi İbn-i Sina, adını *algoritma* sözcüğünde yaşatan Türk matematikçi Harizmi Arap sayılmıyor mu?

Biz Türkler İnternet’i kendi Bilişim Dizgelerimizle, Türkçe içerikle dile getirdiğimiz bilimsel çalışmalarımızı kendi Bilgi Erişim Dizgelerimizle, retimi Türkçe yapılan bilim ve tekni bilimi Türkçeyle üreten bir çizgide kullandığımızda, gerçekten bilişimden ve İnternet’ten yararlanabilen bir ulus olacağız.

Biz bilişimciler, biz Türkiye Bilişim Derneği (TBD) yeleri İnternet’i böyle algılıyoruz.

---

^[1] Bkz. (a) Henri Hudrisier, *Risques Industriels des Langues Alphabtiques Face aux Langues Idographiques*, Paris, 1987 (*mimo*); (b) Aydın Köksal, ‘‘L’Informatique: L’Instrument de l’Uniformisation ou de la Prservation de la Diversit des Langues et des Cultures?’’, *Frankofoni*, Fransız Dili ve Edebiyatı Ortak Kitabı – Revue d’Etudes et Recherches Francophones, Ortak Kitap No. 15, Fransız Elçiliği Kültür Servisi katkılarıyla, Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, Beytepe, Ankara, 2003, s. 277-285.

^[2] Bkz. (a) ‘‘Türkiye’nin Bilimsel ve Teknik Bilgi Erişim Sorununa Bilişim Yaklaşımı’’, Aydın Köksal, *Bilişim*, yıl: 4, sayı: 9, TBD, Ankara, 1975, s. 28-41. (b) *Bilgi Erişim Sorunu ve Bir Belge Dizinleme ve Erişim Dizgesi Tasarım ve Gerçekleştirmesi*, Aydın Köksal, Doçentlik Tezi, Ankara, 1979, xi+306 s. Çoğaltma. (c) ‘‘Tümüyle zdevimli Deneysel Bir Belge Dizinleme ve Erişim Dizgesi: TRDER’’, Aydın Köksal, *Bilişim ’80, Bildiriler*, TBD, Ankara, 1980, s. 37-44.

^[3] *Yabancı Dille retim: Türkiye’nin Büyük Yanılığı*, Prof. Dr. Aydın Köksal, retmen Dünyası Yayınları, Ankara, 1. Baskı: Mayıs 2000, 2. Baskı: Eylül 2002. (retmen Dünyası, Selanik cad., SSK İşhanı A Blok 8. Kat, No: 511-512, Kızılay-Ankara, Tel/Faks: (312) 433 12 83).

